

УДК 378.147:004.001.76

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ЯК ІННОВАЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ МАГІСТРІВ

Тетяна Данилишена

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Дорошенка, 41, 79000 Львів, Україна*

Розглянуто положення теорії і практики використання дистанційного навчання у процесі підготовки магістрів-педагогів. Виділено три головні етапи становлення дистанційної освіти як інноваційної форми навчання.

Ключові слова: дистанційне навчання, інноваційна освіта, інформаційні технології, комп'ютерна освіта, телекомунікаційні засоби, магістри-педагоги.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті зосереджено увагу на необхідності подальшого розвитку освіти на підставі використання нових прогресивних концепцій, запровадженні сучасних технологій і науково-методичних досягнень у навчальний процес, підготовці магістрів – нової генерації педагогічних кадрів. Це зумовлює необхідність вивчення не лише вітчизняного досвіду підготовки магістрів-педагогів, але й досвіду світових освітніх систем, допомагає визначити нові підходи як стратегічний напрямок підготовки магістра в Україні.

У світовому досвіді дистанційне навчання розглядають як найефективніший засіб забезпечення безперервної освіти, шлях до її демократизації, гуманізації і варіативності. Зважаючи на це, дистанційне навчання знайшло сьогодні втілення в цілеспрямованій державній політиці України щодо інформатизації суспільства, що відображено в Законах України “Про Національну програму інформатизації” та “Про вищу освіту”.

Відповідно до законодавчої розвивається наукова і методична база дистанційного навчання. Спеціальному вивченню підлягають такі аспекти: концептуальні педагогічні положення про дистанційне навчання (О. Андреев, В. Кухаренко, В. Овсянніков, О. Соловйов); сутність нових інформаційних технологій у дистанційному навчанні (Т. Воронін, А. Іванніков, В. Кашицин, А.Н.Тихонов та ін.); дидактичні властивості комп'ютерних засобів (Є. Полат); педагогічні підходи до комп'ютеризації навчального процесу (Б. Гершунський, Є. Машбиць, І. Підласий); дидактичні функції спілкування в дистанційному навчанні (О. Рибалко); методи творчого навчання за допомогою телекомунікаційних засобів (Г. Андріанова, А. Хуторський).

Проте аналіз праць учених свідчить, що проблему дистанційної освіти сьогодні досліджують здебільшого фахівці технічних спеціальностей, які зосереджують увагу на суто технічному озброєнні процесу дистанційного навчання (В. Кухаренко, І. Малюкова). Значно менше уваги в сучасних дослідженнях приділено проблемі підготовки магістрів-педагогів у системі дистанційної освіти. Особливо гострі проблеми виникають під час використання дистанційного навчання в підготовці фахівців для сфери діяльності “людина-людина”. У проведених дослідженнях не розглянуто таке важливе питання, як процес підготовки за допомогою дистанційного навчання, не розкрито особливості підготовки в системі дистанційної освіти, умови, за яких підготовка може бути ефективною, зміст, відповідно до якого вона повинна здійснюватися.

Надання можливості кожному, хто навчається, у будь-якому місці пройти курс навчання в обраному навчальному закладі, коледжі або університеті стало однією з цілей створення і розвитку системи дистанційної освіти. В основу системи дистанційної освіти покладено ідею переходу від концепції обмеженого фізичного переміщення студентів із країни в країну до концепції мобільних ідей, знань і навчання з метою розподілу знань за допомогою обміну освітніми ресурсами. Виконання цього завдання забезпечується глобальним поширенням комунікаційних каналів, що відобразилося у розвитку теорії і практики дистанційної освіти.

Виділяють декілька етапів дистанційного навчання. Перший етап, що умовно охоплює період із 1950 по 1970 роки, пов'язаний з генезисом ідеї дистанційної освіти і становленням дистанційного навчання як особливої самостійної форми освіти.

Зауважимо, що дистанційне навчання і дистанційна освіта зароджувалися і розвивалися переважно в межах вищої освіти. На вимогу безперервної освіти, її демократизації та глобалізації навчальні заклади стали переглядати свої структури, навчальні плани і програми, форми та методи навчання відповідно до загальноновизнаної філософії вищої освіти. Широкого поширення набувають методи та форми навчання, що дають змогу поєднувати навчання в аудиторіях із роботою на виробництві за принципом чергування. Водночас у цей період починає бурхливо розвиватися і швидко вдосконалюватися комп'ютерна техніка.

Кінець 60-х – початок 70-х років став найбільш плідним щодо перших кроків у теоретичному осмисленні проблем дистанційної освіти. У ці роки було закладено основи головних концепцій дистанційної освіти, що згодом одержали поширення в певних моделях і технологіях навчання. У центрі уваги вчених перебували такі теорії:

- індустріалізації (О. Петерс);

- автономії і незалежності навчання (Ч. Ведемейер, Р. Деллінг, М. Мур);
- взаємодії і комунікації (Дж. Боат, Д. Сьюарт, Б. Холмберг).

Оскільки теоретична думка цього періоду була зайнята пошуком шляхів демократизації і професіоналізації освіти, за дистанційною освітою закріплюється соціальна функція надання освітніх послуг якомога більшої кількості тим, хто бажає вчитися. Головним досягненням на цьому етапі було усвідомлення того, що альтернативою денній формі навчання може бути самоосвіта людини, яку спрямовують і контролюють вищі навчальні заклади. Набуваючи форми реалізації, ця ідея привела до створення 1969 року Британського відкритого університету як незалежного й автономного, що має право на присвоєння вчених ступенів.

Створення Британського відкритого університету як повноцінного і повноправного академічного закладу освіти вагомо вплинуло на подальший розвиток ідеї дистанційної освіти. Це стало аргументом у дискусії науковців щодо визнання легітимності нетрадиційних шляхів розвитку вищої освіти. На зразок Британського відкритого університету почали створювати університети в Канаді, Австралії, Іспанії, Пакистані, Нідерландах, США, Туреччині, Індії та інших країнах.

Відсутність загальноприйнятої наукової теорії суттєво послаблювала позиції дистанційного навчання. Проте різноманіття підходів у практиці реалізації дистанційного навчання відкривало простір для пошуку його найефективніших форм і методів. Позитивні результати експериментів з використанням телебачення в навчальному процесі вищих навчальних закладів, а також висновки закордонних дослідників сприяли популяризації нового засобу навчання й зумовили його впровадження в навчально-виховну практику радянських вищих навчальних закладів. З'являється важлива проблема: телебачення й відеозапис забезпечували тільки односторонню передачу інформації і не давали можливості одержати систематичну освіту.

Другий етап розвитку дистанційної освіти (1970–1990) пов'язаний зі створенням і впровадженням класичних форм дистанційного навчання і загалом освіти. Поряд з телебаченням поступово починають використовувати можливості навчання за допомогою комп'ютерів.

У цей період нові інформаційні технології розглядають не як допоміжний, а як невід'ємний компонент освітньої структури (О. Андреев) [2]. Визначено принципи дистанційного навчання і його структуру як специфічну дидактичну систему; розглянуто поняття технології дистанційного навчання, а також її основні структурні елементи – методи, засоби й організаційні форми проведення навчальних занять; розроблено рекомендації щодо їх впровадження. Особливу увагу приділено дослідженню дидактичних можливостей засобів нових інформаційних технологій,

виявленню серед них доцільних до використання в дистанційному навчанні, описано найсуттєвіші параметри, які характеризують навчально-методичний, організаційний, фінансово-економічний боки функціонування освітніх закладів дистанційного навчання.

Третій етап (від 1990 року) – це формування нової постіндустріальної моделі дистанційної освіти і навчання. Вчені аналізують переваги, недоліки та тенденції розвитку класичної і дистанційної форми навчання у вищому навчальному закладі. На засадах аналізу розподілу інтелектуальних ресурсів Росії В. Волов [6] розробив макромодель розвитку дистанційної освіти в Росії і запропонував системно-кластерну теорію та технологію управління дистанційною освітою у вищому навчальному закладі. Досліджують можливості активізації пізнавальної діяльності студентів вищого закладу освіти під час вивчення гуманітарних дисциплін у дистанційному навчанні, що забезпечується комп'ютерними засобами. Впроваджено оригінальну педагогічну технологію, що базувалася на комплексному використанні сучасних комп'ютерних і традиційних засобів освіти (О. Собаєва) [9]. Цікаво, що ефективність розробленої методики для розвитку пізнавальної активності студентів університету досліджували під час вивчення курсу педагогіки і виявили доцільність її впровадження.

З'являються дослідження, присвячені розробці курсів і технологій для системи дистанційної освіти. Зокрема, Н. Муліна [8] обґрунтовує методику створення і впровадження дистанційного курсу для навчання студентів вищих технічних закладів освіти англійської мови. Дослідниця описує технологію дистанційної освіти, подає характеристику розробленого дистанційного навчального курсу англійської мови. Вона також запропонувала методику організації навчальної роботи з використанням дистанційного навчального курсу за умов очної форми навчання у вигляді навчальних циклів.

М. Гелл і П. Кохрейн, аналізуючи зміни, що відбулися в освіті, дійшли висновку, що навчальні заклади змушені ставати більш гнучкими і наближеними до потреб споживача. На думку цих авторів, традиційні навчальні заклади з часом втратять своє значення як заклади освіти, якщо вони не будуть брати до уваги і використовувати можливості нових засобів подання інформації і технологій навчання [10; р. 27–29]. Нова роль університетів в освіті привела американського вченого А. Остара до ідеї створення інтерактивного університету з використанням сучасних технологій як бази для сприяння подальшим змінам у системі освіти [11; р. 56–57].

Нова модель освіти у віртуальному університеті ще не реалізована цілком і не одержала свого завершеного теоретичного обґрунтування. Наявні певні труднощі, зокрема, проблема одержання суспільного визнання, юридичного права видавати дипломи та сертифікати, присвоювати відповідні

ступені. Подолання цих труднощів і повний розвиток моделі віртуального університету потребує глибоких змін у змісті, технології й організаційній структурі сучасної освіти.

Електронне дистанційне навчання, як інновація, за об'єктивних обставин на українському ринку навчальних послуг з'явилося досить пізно. Фактично в Україні елементи дистанційної освіти активно стали впроваджувати у практику з початку 1996 року. Кількість освітніх установ, відділень і центрів дистанційного навчання на території України постійно збільшується. Аналіз літературних джерел свідчить про те, що ступінь використання технологій дистанційної освіти в них різна: від експериментального варіанту курсу до повноцінного освітнього процесу [1, с. 3–5].

Сьогодні українські освітні установи, що використовують технології дистанційного навчання, – це державні, недержавні і корпоративні заклади. Вони просувають на український ринок вітчизняні й іноземні освітні послуги. Вирішення цих питань відбувається в Міжрегіональній академії управління персоналом (МАУП), Міжнародному навчально-методичному центрі ЮНЕСКО Національної академії наук України і Міністерства освіти і науки України (підрозділ Кібернетичного центру імені В. Глушкова), проблемній лабораторії дистанційного навчання Харківського державного політехнічного університету [7, с. 243], Львівському інституті менеджменту, Харківському державному технічному університеті радіоелектроніки.

У 2000 році на базі Національного технічного університету України “Київський політехнічний університет” було створено Український центр дистанційної освіти (УЦДО) з метою координації робіт, що проводиться в межах України, задля створення національної системи дистанційної освіти (НСДО), поетапного впровадження її елементів, а також сприяння органічному входженню НСДО до світового простору.

Український центр дистанційної освіти за завданням Міністерства освіти і науки України готує фахівців освіти нової генерації – координаторів дистанційного навчання, системних адміністраторів та розробників дистанційних курсів, які зможуть започаткувати в межах своєї організації елементи дистанційного навчання, завдяки чому досягти якісно нового і сучасного рівня, що відповідатиме нагальним потребам часу. На навчання запрошують викладачів усіх рівнів, інших працівників освіти, фахівців інформаційних технологій, керівників закладів та установ. Навчання проводять за модульною програмою “Дистанційні технології навчання”. Створення УЦДО сприяло прийняттю Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні, де було визначено основні поняття, обґрунтовано доцільність, мету та головні завдання створення системи дистанційної освіти в Україні.

Про значущість цього нового напрямку розвитку освіти зазначено в Законі України “Про вищу освіту”, в якому дистанційна форма навчання знайшла своє відображення поряд з денною, вечірньою, заочною й екстернатною.

Сучасна педагогічна освіта повинна забезпечувати ефективну підготовку магістра-педагога як професіонала, який відповідав би сучасним освітнім потребам. За допомогою дистанційного навчання підготовка магістра орієнтована на його особистісний та професійний розвиток, на оволодіння ним різними видами, формами і принципами організації навчально-виховного процесу.

1. *Андреев А. А.* Введение в дистанционное образование. Евразийская ассоциация дистанционного образования // Материалы IV Международной конференции по дистанционному образованию. http://www.dist-edu.ru/konf/4konf_do/broshur.html
2. *Андреев А. А.* Дидактические основы дистанционного обучения в высших учебных заведениях: Автореф. дис... д-ра. пед. наук: 13.00.02 / Московский государственный университет экономики, статистики и информатики. М., 1999.
3. *Ахаян А. А.* Виртуальный педвуз. Теория становления. <http://www.emissia.al.ru/theory.htm>
4. *Бершадский А. М., Кревский И. Г.* Дистанционное образование на базе новых информационных технологий: Учебное пособие. Пенза, 1997. <http://diamond.stup.ac.ru/WIN/EDUCATION/DO/doc/index.html>
5. *Вержбицкий В. П.* Дистанционное образование в России. <http://www.tede.ru/de/st001.html>
6. *Волов В. Т.* Системно-кластерная теория и технология повышения качества дистанционного образования в вузе: Автореф. дис ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Казанский государственный университет. Казань, 2000.
7. *Кравец В. А., Кухаренко В. Н.* Основы дистанционного обучения для преподавателей университета // Материалы Шестой международной конференции по дистанционному образованию. М., 1998.
8. *Мулїна Н. І.* Методика розробки та використання дистанційного курсу англійської мови (старший ступінь у вищому технічному закладі освіти): Автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Київський державний лінгвістичний університет. К., 2001.
9. *Собаєва О. В.* Активізація пізнавальної діяльності студентів в умовах дистанційного навчання: Дис ... канд. пед. наук: 13.00.09. Суми, 2001.
10. *Gell M., Cohrane P.* Future Shoks // Training Tomorrow. 1994/95.

11. *Ostar A. Partnership Between the Interactive University and Its Constituencies*
// *Economic Development Review*. 1991. N9.

**STAGES OF DISTANCE EDUCATION DEVELOPMENT AS AN
INNOVATIVE FORM OF MASTER TRAINING**

Tetyana Danylyshyna

*Ivan Franko National University
Doroshenko Str.,41, UA – 79000 L'viv, Ukraine*

The paper considers the theory and practice of distance teaching and learning in the master teacher education. The author outlines the stages of distance education development as an innovative form of teaching and learning.

Key words: distance learning, innovative education, information technologies, computer education, TV communication means, master teachers.

Стаття надійшла до редколегії 13.03.2008
Прийнята до друку 15.05.2008